

kdor je na primer spregovoril v žoli po slovenski, dali so mu na glavo oslovsko kapo „den windischen Esel“. Leta 1848. so jeli vpeljavati slovenski jezik v ljudske šole, a zelo počasi in leno; kmet je bil srečen, če je njegov sin znal čitati molitveno knjigo, da je le poleg tega znal nekoliko nemščine. Navadno se je potem pripetilo, da je pozabil materin jezik, tujega se pa naučil ni; skoval si je tako svoj jezik — nemško-slovenski, ki je bil le njemu razumljiv in tovarišem njegovim. V takem jeziku so govorili in pisarili celó ljudje, ki so se šteli med izobražene; to je bil po mislih „der guten Krainer“ pravi kranjski jezik. Leta 1848. se je obetal učenje v narodnem jeziku vpeljati v srednje šole, a ta obljuba se ni izpolnila. Avstrijski Nemci so še 1861. leta za vladine izdajice ovajali slovenske rodoljube, ki so tirjali narodni jezik v šolah, in ni jih bilo sram podmetovati celó takim možém, kakor Bleiweis to, da ne delajo po lastnem prepričanju, ampak po navdihnjenji Rusije in za Ruske rublje!

Al vse to obrekovanje, kakor se samo ob sebi razume, ni bil zadosti tehten dokaz za nevpeljavo slovenskega jezika v šole; nemškutarji so si zato izmislili drugo: Jezik slovenski, so rekli, ni še dosti razvit, da bi bil za javno rabo; razen tega Slovenci nimajo učnih knjig. Na prvi vgovor se je lahko odgovorilo, kazaje na to, da so Slovenci imeli že do 1861. leta nekaj literarnih časopisov, kakor: „Slovenska Bčela“ in „Šolski prijatelj“ (oba je izdajal od 1850. leta Einspieler), „Zgodnja Danica“ (cerkven list 1848.), „Vedež“, vredoval Navratil, posebno pa „Slovenski Glasnik“, ki ga je izdajal od 1858. leta Janežič. Kar zadeva učne knjige, jih tudi ni tolikanj manjkalo. Razen omenjenih Bleiweisovih se lahko omenijo sledeče: Slovenska slovnica Murkova, Majarjeva, Muršceva; Janežičev in Wolfov (Cigaleto) slovar, Miklošičevi, Janežičevi in Macunovi cvetniki, Hicingerjeva občna geografija, Vrtovčeva občna povestnica, Janežičeva zgodovina slovenskega slovstva, Robidova fizika, slednjič Vrtovec, Jeranove, Muršceve in Slomšekove knjige itd.

Tako so se posluževali sovražniki Slovencev ne le obrekovanja, ampak očividno tudi laž. Za njihov značaj ni malo važno sledeče, kar je naznanil Bleiweis v „Novicah“: „Slovensko društvo v Ljubljani je poročilo Hicingerju spisati geografijo, in on je res sestavil lepo učno knjigo; tedaj je društvo prosilo ministerstvo šolskih zadev, naj jo potrdi za realko ali gimnazijo; Bleiweis je osebno prosil za to pri ministru Thunu, a vse zastoj: knjiga ni bila sprejeta.

Še hujši vihar so vzdignili nemškutarji zaradi tirjatve Slovencev, da bi se vpeljal slovenski jezik v pisarnice, vsaj so nekdanji Kranjski stanovi že leta 1786 in 1787 določili, naj se uradniki jemljejo iz domačinov, ki dobro znajo materni jezik, in naj se v zadevah s prostim narodom poslužujejo slovenskega jezika. Na slovenske narodnjake so se vsipale take le psovke: „Die Krainer werden doch nicht so verflucht dumm sein, die krainerische Sprache in der Kanzlei zu verlangen!“

V prvi seji Kranjskega deželnega zbora je Bleiweis ponovil obžalovanje, da ne vidi v njem zastopnikov Slovencev iz Štirije, Koroške, Istrije in Goriške, in živo obmiloval, da morajo hoditi v dva nemška in dva italijanska zbora, in predstavlja tako razdrobljenje Slovencev, ki je nepravilno, nenaravno in za vladu škodljivo, je prosil, naj bi zbor zastopal v državnem zboru zedinjenje Slovencev v administrativnem obziru.*

*) Po poslednjem oficijalnem razglasu Fickerjevem („Dr. Adolf Ficker „Die Völkerstämme der Oesterreichisch-

Ob enem z Bleiweisom je branil pravice Slovenskega naroda sprva v Kranjskem deželnem zboru, potem pa v državnem zboru, obdarovani pesnik in znameniti govornik Toman. Vedé, da braniteljev narodnih pravic čaka, po njegovih lastnih besedah, zasramovanje, pikanje, plašenje, preganjanje in slednjič trnovi venec, je vendar smélo tirjal v državnem zboru postavo o ravnopravnosti Slovencev, posebno pa v šolah.

Dr. Lovro Toman (1827—1870), osnovatelj in prvi predsednik „Slovenske Maticе“, je stopil v javnost 1848. leta, ko se je jel vdeleževati djansko Slovanskega dviganja v Avstriji in izdal zbirko patriotičnih pesni pod napisom „Glasi domorodni“. Namen teh glasov bil je — „zlajšati težko breme bratov, probuditi okamnena srca“. V stiski bratov Hrvatov po Madjarjih vidi pesnik nevarnost za vse zapadne Slované, zato jih spodbuja zediniti se proti ptujcem. Opominjaje na slavno preteklost, objokovaje sedanost, opisovaje npravne moči Slovanov jih pozivlja k zedinjenju v upanju na bliščečo prihodnost: „Za nočjo pride dan; v edinosti je moč, moč doslej neznana.“ Pesnik tesno strinja osodo svoje domovine z osodo drugih Slovanov in prisega — z brati živeti in umreti. „Kdor prelije svojo kri za njo (mater Slavo), živel bo v večni slavi.“ Ona kliče sine slave, kliče jih iz daljnih krajev za svoje osvobojenje. Zbira nas vse, kdor časti mater svojega naroda, — tega drevesa široke veje se razprostirajo po vsem svetu. — Mati naša ni tako revna; ona je bogata v vseh zalogah, a ona je ponižana, ona je zadušena, in to je vzrok njene siromaštva. — Naša mati je slavna mati, ima okrog sebe toliko sinov, kakor je peska na dnu morja, kakor zvezd na nebu. Krepki so, kakor trda jelka; bistri, kakor strela; mili, kakor hladni vetrič, močni, kakor hudi vihar; trdni, kakor mestne stene; goreči, kakor solnčni žarki... Toda sinovi so v okovih, hčere v revščini, in le redko se sliši glas matere brez domovja. Nad njo gospoduje ošabni tujec, in v njegovi službi gine čistost narodnega duha. Tujec se moško nosi v njeni domovini, lastni sinovi pa hodijo k ptujcu po košček kruha. Vse je dobro in postavno, kar je nam v sramoto, — napačno pa je in nepostavno, kar je naše po pravici. Tako ne more več dolgo biti, mati je že izmučena, očistiti hoče svoj dom tujstva in sinove svoje tujega duha. Hitite, hitite na klic hrabre matere v pravični boj! Srčno se hočemo vsi boriti, dokler se ne reši nje osoda... Bog nam podari slavno zmago v tem pravičnem boju. On bo obvaroval slavo s svojo močjo in osvobodil nas tujega jarma...“

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Krogotók Mladočehov.

Nam Slovincem ogledálo.

Velecenjeni Praški časnik „Politik“ je pod naslovom „der Kreislauf der Jungcechen“ v svojem 336. listu prinesel članek, ki je vreden, da ga tudi Slovenci beremo, ker popis ondašnjih sedanjih razmer je zelo podoben stanju našemu. Kakor ondi razpor med Staro-Mladočehi preti z nesrečnim izidom volitvam v deželni

ungarischen Monarchie“ Wien 1869) je Slovencev: v Štiriji 410.000 (Nemcev 707.000), na Koroškem (Kärnten) 109.000 (Nemcev 240.000), na Kranjskem 450.000 (Nemcev 32.000), v Primorji (Küstenland) z Istrijo in Goriškem (Görz) 353.000 (Italijanov 180.000, Nemcev 24.000, tedaj vseh skupaj 1 milijon 328.000, med katerimi ima le tretji del (Kranjci) svoj deželni zbor v Ljubljani, a drugi so dani na voljo Nemcem in Italijanom.

zbor, tako je pri nas razpor med Staro- in Mlado-slovenci pokvaril marsikaj pri volitvah v državni zbor. Pisatelju onega članka se bere v vsaki vrstici, da mu srce krvavi videti zdaj razpor, kjer je mnogo let bratinska sloga in edinost kraljevala, in če pové marsikako grenko besedo, ne more se mu za zelo vzeti zato, ker izvira iz čistega rodoljubja.

Naj tedaj nekoliko vrstic iz onega članka prestavimo tudi v naš list.

Česki narod — piše „Politik“ med drugim — bil je že v prebritki šoli življenja, a vendar ni še pri kraji s svojim trpljenjem. Kakor pošast, ki večno le razrušuje, spremlja zgodovino naše domovine prepir in razpor, tu med rodovinami, tam zaradi verskih, političnih in narodnih zadev. Na najkrasnejših lavorovih vencih naroda našega gloda črna pošast nevošljivosti, jeze, maščevanja, častilakomnosti, da! celo izdajstva domovine in prelomljene prisega.

Pod hudimi udarci zgodovinskih teh spominov je naš rod vselej, ko se je probudil, po nekem notranjem nagibu prejel, kakor vsi narodi, ki so v hudi stiski, za skušeno sredstvo narodne diktature, da ni na radost nasprotnikom razcepil poslednje svoje moči. Kakor so veliki Rimljani ob času največje nevarnosti svoje oči obračali le na enega moža, kateremu v roke so pokladali osodo svoje domovine, tako je tudi naš narod po notranjem nagibu leta 1848. in 1861. izbral si v skušnjah potrjenega, kot železo trdnega, po temeljitem znanstvu zgodovine naše vtrjenega, nepodkupljivega Palackega, da mu je izročil vodstvo narodnih moči. S tem pa nikakor ne trdimo, da Česki narod nima še družih bistrih glav in da Palacki je edina kvarta, na katero naj naš narod prihodnost svojo stavi; ne! — s tem smo hoteli le to reči, da je treba ob času sile se vstopiti okoli ene zastave, a ne na smeh svetá povzdignite kar deset in dvajset zastav. Ta diktatura — to poveljstvo — če že zaupanje naroda v svojega patrijarha tako imenovati hočemo, pa je zmirom le malo časa trajala, in ko je bil zbor zaupnih mož naroda izvoljen, je oblast ta prešla v roke teh mož, ki so bili namestniki naroda, med katerimi pa je Palacki zmirom prvi bil po svoji veljavi, svoji častiti starosti, svojih skušnjah in zaslugah, katerim pa on vendar nikoli ni samosvojno zapovedoval. Ali mar hočejo vsi komando v svojih rokah imeti? ali mar hoče vsak volilec svoj lastni program imeti? Ali mar hočemo, če nam je svet skušenega in nepremakljivega voditelja zopern, duševno vodstvo izročiti mladini ali to vodstvo prestaviti na klopí pivarne? Ali more država obstati brez vlade, armada brez poveljnika, stranka brez voditelja?

Le človek kratke pameti more reči, da s tem enojnim vodstvom nismo dosegli ničesa. S slogo in edinostjo smo si prisvojili veliko veljavo. Naj sovražniki naši, najeti zato, da Česki narod psujejo, 365-krat vsako leto trdijo, da bode Avstrija čez nas Čehe na dnevni red prestopila, mi vendar stavimo z njimi, kar koli hočejo, da Avstrija bode nam na ljubo ta dnevni red premenila, kajti nikoli ni še nobena država čez lastni svoj narod na dnevni red prestopila, in Avstrija pač nima nobenega razloga za to.

Česki narod se je v preteklih 12 letih čvrsto ustanovil, in ta stroga organizacija, ki nas je dozdaj varovala pogina, naj bi se zdaj razrušila! Nekoliko mlajših rodoljubov, katerim bi hlepenje po časti radi odpustili, če bi bili le narodu že kaj koristili, dela zdaj na to, da bi premenilo narodno voditeljstvo. Že mnogo let se pod različnimi oblikami skuša, krmilo vzeti iz rok Palackega in Riegerja in ga dati vredništvu „Nar. Listy“, za katerim izključljivo tiči

celo rovarstvo. *) Kaj neki bi ti gospodje storili, ako bi jim obveljalo in bi narod Česki političnemu norišču čestital, po 12letnem trudovitem prizadevanji si lastni grob kopati s tem, da razderó vse, kar se je zidalo dozdaj? Ali bodo morebiti na mestu Palackega in Riegerja gospodje Sladkovsky, Gregr, Trojan, Korinek v stanu, Českemu narodu povrniti njegovo državno pravo? Ves respekt tem gospodom; al njih dosedanja delavnost v javnem življenji nas nikakor ne mika, da bi prestopili na njihovo stran. Njih delovanje gré na razdjanje naroda, njih delovanje je boj vseh proti vsem; njih nameravanje je vojska zoper plemenstvo, **) vojska zoper duhovne, ***) vojska zoper vse druge stanove, katerim je na tem ležeče, da se ohranijo kot zavezniki socijalnega življenja. Če bi oni zmagali, stisnil bi se narod v ono narodno plast, kateri le prazna baharija z besedam imponira! —

Tako in še več piše „Politik“ o sedanjih žalostnih razmerah na Českem, kjer delajo Mladočehi na to, da se razruši ona zlata sloga, pod katero si je Česki narod pod vodstvom Palackega in Riegerja priboril ono importantno stališče, ki je imponiralo vladi in celemu nemčur-skemu svetu, in ki je zdaj v nevarnosti pogubni, ako ne bode pri prihodnjih volitvah velika večina naroda pokazala, da zaupa starim svojim voditeljem in ne posluša one klike Mladočehov, katerim „Presse“ in drugi vladni listi hvalo ploskajo.

Mnogovrstne novice.

* *Novi bankovci*, ki jih bo vlada izdala, bodo po obliki in besedah Avstrijsko-Ogerskemu dvalizmu podobni.

* *Cela armada novih uradnikov* pride ob novem letu na dan. S 1. januarijem 1874. namreč stopi novi red kazenske pravde v djanje in po tem bode pri okrajnih sodnijah novih uradnikov državnega pravdníštva (staatsanwaltschaftliche Beamte) in uradnikov političnih in policijskih gospósk potreba.

* *Véliki škof Ledohovski* na Poznanskem (Pruskem Poljskem), ki se v cerkvenih zadevah ne dá komandirati po deželnih gosposkah Pruskih, je obsojen na 11.000 tolarjev ali 4 leta in 5 mesecev zapora. Pogumni gospod se ne straši državne sile.

* *Ministerstvo kmetijstva* pripravlja načrt postave o varstvu poljskega posestva.

Slovensko slovstvo.

* „*Slovenska slovnica za prvence*“ — in „*Spisje za slovensko mladino*“, spisal Andrej Praprotnik, ravnatelj 1. mestne šole v Ljubljani.

Obe knjižici ste namenjeni ljudskim šolam in od c. k. ministerstva nauka tudi potrjeni za ta namen. Da tako skušeni školnik kakor je imenovani pisatelj, pravo pot učenja kaže šolski mladini, to je gosp. Praprotnik dokazal že mnogokrat v svojih spisih. „Spisja“ 3. natis je zelo predelan in pomnožen, ter popolnoma vravnán po najbolj slovečih učilih, po katerih se učenci po najboljši in naravni poti učé pravilno govoriti in različna pisma spisovati. Vsem slovenskim ljudskim šolam toraj toplo priporočamo ti šolski knjigi. Prvo prodaja tiskar Milic, drugo pa bukvovez Gerber.

*) To so tisti „Nar. Listy“, ki so nedavno nekdanji nesramni članek „Slov. Naroda“ zoper dr. Costo v svoj list vzeli.

**) Prav tako kakor pri nas: „grofov ne volite“!

**) Prav tako kakor pri nas: „farjev ne volite“!